

Dušan Škodič

Paberki iz naše zgodovine

130-letnica ustanovitve Slovenskega planinskega društva

Že dolgo tega smo se mulci udeležili množičnega pohoda *Od Litije do Čateža*, ki mu takrat še nihče ni rekel Levstikova pot. Šli smo predvsem zato, ker nam je bilo sila zabavno, čeprav ne ravno planinsko, ampak tudi druženje je pomemben del planinstva. Za nami je bilo precej kilometrov, dan se je prevesil v popoldan in hodili smo po ravnini, preden se pot začne vzpenjati proti Čatežu. Kolona se je raztegnila in dohiteli smo starejšega gospoda.

V roki je imel s pipcem odrezano leskovo palico, ki je imela olupljen zgornji del, da se je vedelo, kje se začneja ročaj, in da zaradi tega dlan ne bo ožuljena. Z njo si je gospod uspešno pomagal pri hoji po blatni poti, ki jo je tega dne pregnetlo na tisoče nog. Bil je zanimiva, rahlo okrogla pojava, z nahrbtnikom in klobučkom, v levem ušesu pa se mu je pozibal velik zlat ringelj.

Zapletli smo se v pogovor, saj je bil možakar iskriv in zabaven sogovornik. Povedal je, da je star 82 let in da se je odpravil na pohod sam. Njegovi otroci menda za te neumnosti nimajo časa, vnuki pa raje ležijo doma pred televizijo, kot da bi pešočili z njim med zidanicami. "A tako, a 'že' toliko let imate?" smo mu izrekli občudovanje, saj jo je urno in vstric z nami, mladino, mahal

po poti. Pa se je nenadoma oglasil Miha, ki mu firbec ni dal miru: "Oprostite, ata, ampak res me zanima. Kdo vam je kupil zlat ringelj, ki ga imate v ušesu?" In ata kot iz topa: "Moj foter!"

Posrečeni ata nam je razložil, da ima v domu za ostarele očeta, ki je v 104. letu starosti. In s tem je postalo brezpredmetno, da ima gospod "že" 82 let.

Ko pišemo o visoki obletnici naše planinske organizacije in omenimo datum ustanovitve 27. februar 1893, se rado dogaja nekaj podobnega. Zagotovo bomo tudi tokrat kje prebrali, da je bila predhodnica Planinske zveze Slovenije ustanovljena "že" leta 1893. Res častitljiva starost, a bi bilo bolj prav, če bi zapisali "še", kajti ta otrok bi se lahko rodil dosti prej pod pogojem, da bi bile babice pri porodu odločnejše.

Prva kočica ob lokaciji današnje Planike, ki so jo leta 1871 zgradili Bohinjci z Ivanom Žanom na čelu z denarjem prijateljev gora iz Ljubljane, je kljubovala naravi tri leta.

Vir Slovenski planinski muzej

Gorsko društvo Triglavski prijatelji kot predhodniki SPD

Zgodovinarja Dušan Kermavner in Tone Stroj in sta društvo iz Bohinja označila kot "mrtvorjeno dete" našega organiziranega planinstva. Poskus ustanovitve društva je neizpodbitno bil in napisana ter obla- stem predložena so bila društvena pravila, ki so se ohranila. Zato s te točke gledišča Bohinjcem nihče ne more očitati, da niso bili začetniki organiziranega planinstva pri nas. Težava je "le" v tem, da je prišlo do zavrnitve pravil s strani oblasti, zaradi česar Gorsko društvo Triglavski prijatelji, kakor so mu nadeli ime in katerega glavno gonilo je bil kaplan Ivan Žan, formalno ni obstajalo.

Razloge za zavrnitev njihove prošnje načeloma poznamo. V četrtem členu zakona o društvih bi moral biti naveden kraj, v katerem ima društvo sedež (kamor prejema pošto). Naveden je bil Bohinj, torej celotna dolina z več kraji. Zato je že referent, ki je prošnjo pregledal, predložil prepoved ustanovitve društva – zaradi "bistvene pomanjkljivosti".

Z zavrnitvijo je soglašala tudi pristojna komisija. Šlo je za birokratsko zanko, na katero Žan verjetno ni pomislil, ker so bili poleg njega še štirje podpisniki, ki so imeli različne kraje bivališč.¹

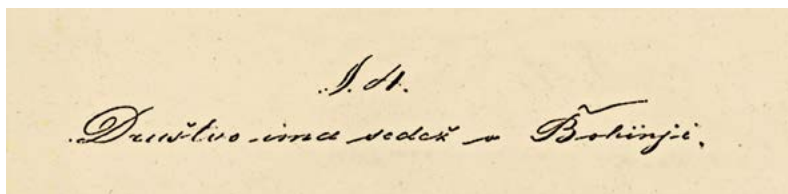
Ali je bila birokratska zavrnitev posledica Žanove nenamerne napake, ne vemo. Ustanavljanje bohinjskega društva je potekalo v najbolj nemogočem zgo- dovinskem trenutku in že 150 let, kolikor je minilo od takrat, se pojavljajo teorije o "protibohinjski" zaroti, naperjeni od avstrijskih oblasti.

Geografsko zaprti Bohinj in trma domačinov se z oblastmi nikoli nista bratila. Ko je Ivan Žan leta 1869 prišel službovat v Srednjo vas, je bila dolina ne- odkrit turistični biser; do katerega še ni segla železna cesta (prvi potniki so v Bohinjski Bistrici izstopili leta 1906, op. a.). Tudi ceste so bile slabe in zunanji obiskovalci so prihajali zaradi gospodarskih intere- sov, večinoma glede fužin ali lesa. Sem in tja je prišel tudi kakšen obiskovalec, ki se je podal v Triglavsko pogorje, a to so bile redke ptice.

Žan je ob prihodu naletel na razburkano delovno okolje. Bohinjsko kotlino so preplavljala močna čustva in dogajal se je upor preprostih ljudi, ki se jim je godila krivica. Kranjska industrijska družba (KID, *Krainische Industrie Gesellschaft*) je bila mogočna delniška družba na Kranjskem, ki je zaznamovala čas industrializacije naših krajev, njena glavna dejavnost je bila železarstvo. Zaradi nakupovanja deležev v panogi in selitve železarske industrije v dostopnejšo Savsko dolino (Jesenice) je KID prevzela lastništvo oslabljenih Zoisovih fužin v Bohinju ter gozdove v Vojah in na Vogarju, v katerih so domačini imeli že stoletja veljavne pravice do paše in sečnje lesa za svoje potrebe, za

Kaplan Ivan Žan je bil gonilna sila Triglavskih prijateljev. Po njegovem nenadnem odhodu iz Bohinja je nesojeno društvo razpadlo. Vir Wikipedija

Nesrečni četrti člen predloženih pravil Triglavskih prijateljev, kjer je bilo zapisano, da ima društvo sedež v Bohinju. Zaradi tega je referent pravila zavrnil, verjetno pa za to odločitev niso bili nepomembni dogodki okoli bohinjskega upora.

Vir arhiv Planinskega vestnika

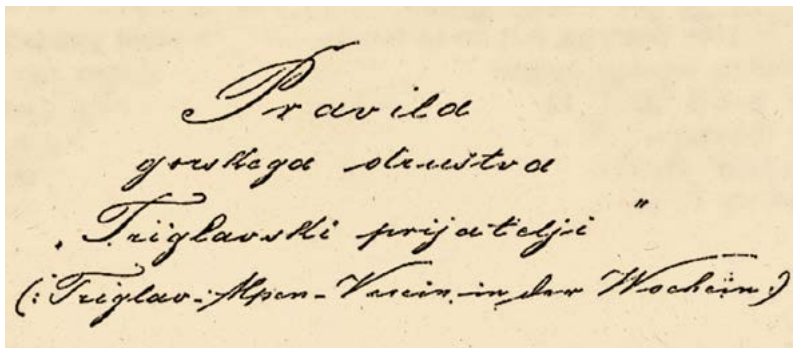
kar so tudi plačevali davek. Tega jim KID od leta 1869 (neupravičeno) ni priznavala, zato je poslala gozdne čuvaje, da zaščitijo njen kapital in uvedejo nadzor. Prihajalo je do sporov zaradi izzivanja čuvajev KID, ki so jim kmetje začeli tudi fizično preprečevati nadzor; kar je botrovalo dodatnemu zaostrovanju razmer. Praske s čuvaji, ki so kmetom začeli groziti, da jim bodo postrelili drobnico, ki se pase v gozdovih v lasti KID, so se pojavljale naslednji dve leti.

Prizadeti kmetje so bili prepričani, da gre za neodtujljive pravice, in so se bali, da bodo potegnili kratko, kot se je to že zgodilo s Komno, ki so jo po pravdanju izgubili. Pri tem pa kmetom, ki niso znali brati v nemščini napisanih paragrafov, nihče ni pojasnil, da imajo osovraženi čuvaji, ki jih je v Bohinj poslal vplivni kapital, podoben položaj kot cesarski organi.

Kot je zapisano v arhivih, je bilo najbolj vroče julija 1871. V začetku meseca so uporni kmetje najprej nagnali gozdne čuvaje in sredi meseca še okrajnega komisarja v spremstvu štirih orožnikov. Po izpovedi prič naj bi med žuganjem s pestmi vpili "da se žandarjev ne bojé, in da jih bodo no solati snedli". Konec meseca je prišel v Bohinj sam okrajni glavar in tudi

¹ Ivan Žan, kaplan v Srednji vasi, Anton Čobec, zdravnik v Bohinjski Bistrici, Jože Ravhekar, občinski tajnik v Bohinjski Bistrici (po rodu s Koroške), Tomaž Zupanc, poštar iz Srednje vasi, in Jakob Mencinger, učitelj v Bohinjski Bistrici.

Pravila Gorskega društva Triglavski prijatelji so imela zapisano tudi nemško obliko imena, Triglav-Alpen-Verein in der Wochein. Arhiv Planinskega vestnika

ta se je moral v strahu umakniti med poslušanjem groženj, "da bo tudi na Kranjskem še tako daleč prišlo kot v Parizu, kjer so en čez drugega padali" (le mesec prej je bila v krvi zadušena Pariška komuna, naperjena proti vladi, op. a.).

Bohinjski kmetje kljub slabim prometnim povezavam s svetom očitno še zdaleč niso bili omejeni, glede upora proti oblasti pa v monarhiji ni bilo milosti. Politične oblasti so soglasno ugotovile, da se ta dejanja klasificirajo kot organiziran upor in vstaja proti državi, pri čemer se lahko uporabijo najstrožji ukrepi. Na odmevnem procesu² pred deželnim sodiščem v Ljubljani, ki je potekal junija 1872, so zaradi hudodelstva vstaje sodili 62 kmetom, večinoma iz Studorja in Stare Fužine. Obsojeni so bili različno, od nekaj mesecev do dve leti in pol težke ječe. Za nedolžne so bili spoznani le trije. Zapor je bil še dodatno postren s postom pri hrani. To so bile, glede na razmere v ječah za upornike proti oblastem, zelo hude kazni in zagovornik je sodišču javno oporekal, da skušajo z njimi narediti zastraševalni primer za nemočne kmete, ki jih neusmiljeno stiskajo interesi kapitalskih družb.

Zakaj na tem mestu omenjamo bohinjski upor? Dogajal se je ravno v času, ko so Ivan Žan in somišljeniki oblastem predložili pravila za ustanovitev društva. Mesec dni po odmevni obsodbi upornih kmetov je z deželne vlade v Bohinj prispel negativni odgovor na prošnjo.

Ali je bila za tem zarota oblasti in sodnega aparata, ki je stopil na stran vplivne Kranjske industrijske družbe, ne vemo zagotovo, koristil pa upor ustanavljanju našega prvega planinskega društva zagotovo ni. Ivan Žan se je za obtožene kmete zavzemal in posredoval preko osebnih zvez, poskusil je z besedo tudi pri cerkvenih oblasteh in njegova dejanja verjetno niso bila neopažena. Temu pritrjuje njegova hitra premestitev iz Bohinja v Šentvid pri Ljubljani, sam pa o dogajanju v zvezi z društvom ni zapustil zapisov, ki bi nam pomagali razumeti resnično ozadje. Odhod Ivana Žana iz Bohinja je pomenil neizogiben konec neformalnega Gorskega društva Triglavski prijatelji.

Triglavski prijatelji iz Bohinja in Družba prijateljev gora iz Ljubljane

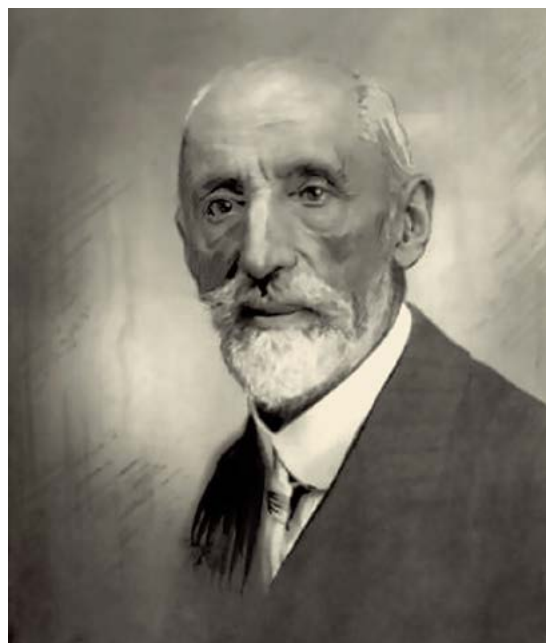
V istem času kot v Bohinju se je v Ljubljani zbirala družba, ki se je imenovala Prijatelji gora. Tedensko so se srečevali v gostilni Pri Štrajzelnu na Poljanski cesti in se navduševali nad lepotami Kranjske in njenih gora, veliko jih je v gore tudi zahajalo. Najvidnejši med njimi je bil mlad tiskar, knjižni založnik in knjigarnar nemškega rodu, Otomar Bamberg (1848–1934).

Nacionalnega razdora med Slovenci in Nemci v tej družbi ni bilo, zato je bilo članstvo, ki so ga sestavljali vidnejši člani meščanske družbe, narodnostno mešano. O tem pričajo nemški in slovenski časopisi, ki so družno poročali o redkem dogajanju v povezavi z gorsko turistiko in pri tem poudarjali, da je planinstvo nadnacionalno.

To dejstvo so zgodovinarji v poznejšem obdobju, ko je monarhija propadla, namerno pozabili. Te težave se je v *Planinskem vestniku* lotil že Kermavner v članku *Zgodovina ali slavospevje*³ leta 1962. Toda če je bilo namerno brisanje dosežkov nemško opredeljenih Kranjcev za čas Kraljevine Jugoslavije razumljivo, pa olepševanje dogodkov v poznejšem času ni imelo več nikakršne vrednosti, saj "zgodovina neizprosno zahteva od pisca, da prikaže tudi zadeve, ki lahko koga prizadenejo, a so pomembne za razumevanje nekega dogajanja, saj nam s tem približajo čas in ljudi v njem. Slavospevje, ki bi prikriževalo vse težave, spore itd., pa bi bilo sumljivo in prazno. Le kdo bi mu verjel in ga cenil?"

Ljubljanski gospodje glede registracije svojega društva niso bili tako podjetni kot Žanova družba v

³ *Planinski vestnik* 1962, št.11.

Ljubljanski tiskar, knjigarnar in založnik Otomar Bamberg je bil Kranjski Nmec, vendar naklonjen Slovencem. Po razpadu monarhije se ni kot večina njih izselil v notranjost Avstrije. Umrli je leta 1934 v Ljubljani. Vir Wikipedija

² Velika pravda. *Slovenski narod*, 15.,16. in 20. junija 1872.

Bohinju. Njihova pravila – če so bila sploh kdaj napisana, se niso ohranila. Povezava med Ljubljano in Bohinjem v smislu podobnih ciljev in sodelovanja pa je dokazano obstajala, saj so ohranjeni članki v slovenskih in nemških časopisih, ki povečujejo koncept pospeševanja triglavskega turizma, kar je bila vodilna misel obojih.

Danes na silo iskati podatek, ali se je ideja o društvu pojavila prej na bohinjski ali ljubljanski strani, je nesmiselno in nemogoče, saj dokaza ni, obstaja pa mnogo dokazov o sodelovanju. To potrjujejo tudi pravila Gorskega društva Triglavski prijatelji, poslana deželni vladi. Naslov in pravila so zapisana v slovenščini, pod naslovom pa je še nemško ime, ki se v prevodu razlikuje od slovenskega. *Triglav-Alpen-Verein in der Wochein* ali prevedeno Triglavsko planinsko društvo v Bohinju. V tem se zrcali zavedanje Bohinjcev, da je velika večina turistov, ki so prihajali na Kranjsko iz monarhije in okoliških držav, nemško govorečih. Pobuda Žana in somišljenikov ni temeljila na tem, da bi nekaj delali izključno za Slovence, niti se z nemškim zapisom svojega društva niso imeli namena uklanjati tujcem. Zgolj realno so želeli pospešiti gorski turizem v Bohinju. Za to so imeli dober razlog, saj se turizem pri njih ni mogel razvijati tako kot na Gorenjskem, kjer je po Savski dolini že vozila železnica.

Po drugi strani se je ljubljanska družba izdatno angažirala pri zbiranju finančnih sredstev, s katerimi bi gorski turizem omogočili. Planinskih poti in možnosti prenočevanja, razen pri pastirjih ali na senikih, v gorah takrat ni bilo.

Kdaj in kako je povezava Ljubljana-Bohinj stekla, žal ne vemo, saj ne eni ne drugi za seboj niso pustili arhiva. Vse črpamo le iz časopisnih člankov, jasno pa je, da je sodelovanje bilo, in to plodno, saj je po zaslugi ljubljanskih sredstev in bohinjskega dela leta 1871 pod Triglavom zrasla skromna kočna na Prodih (pri današnji Planiki) in je bila v tolikšni meri nadelana pot na vrh, da so jo lahko zmogli tudi nekoliko manj drzni planinci. Vendar usoda je bila neusmiljena in razpad Triglavskih prijateljev je pomenil, da kočne ni nihče več vzdrževal, zato je v treh letih propadla.

Po tem pa v Ljubljani ... ponovno zamujena priložnost!

Leto in pol po nesrečno propadlem bohinjskem poskusu so se zdramili planinci v Ljubljani in v vrtni sobi gostilne Pri zlati zaponki 7. marca 1874 sklicali ustanovni sestanek Kranjske sekcije združenega Nemško-avstrijskega planinskega društva. Za načelnika je bil postavljen omenjeni Otomar Bamberg, v njej pa se je znašel velik delež nekdanjih Prijateljev gora.

Na tem mestu žal ne moramo mimo zloglasne Kranjske sekcije DÖAV, saj je pozneje postala sinonim pomemčevalne politike v naših gorah, nazadnje pa imela celo ugoden vpliv, ker je neposredno spodbudila ustanovitev SPD.

An die geehrten Alpenfreunde Krains!

Es dürfte bereits allgemein bekannt sein, daß die Vereinigung der beiden mächtigen Alpenvereine, und zwar des ehemaligen deutschen Alpenvereines mit seinen 3000 Mitgliedern in 34 Sectionen und des ehemaligen österr. Alpenvereines mit seinen 1500 Mitgliedern zur Thatfache geworden ist, und daß durch diese glückliche Fusionirung ein neuer Alpenverein unter dem Titel „deutscher und österr. reichlicher Alpenverein“ in's Leben getreten ist und mit 1. Jänner d. J. seine Tätigkeit begonnen hat. Infolge dessen haben sich die Mitglieder des ehemaligen österr. Alpenvereines in unseren Nachbarländern bereits zu Sectionen des deutschen und österr. Alpenvereines konstituiert, und befehlen demnach schon die Section „Villach“ und die Section „Küstenland.“

Nur unser schönes Alpenland steht noch unvermittelt dem mächtigen Alpenvereine gegenüber. Wollen wir daher der Vorteile eines Anschlusses an diesen Verein theilhaftig werden und hiedurch in die Lage kommen, für das Führerwesen, für die Wege, für Unterkunft in unserer Alpen, sowie für das Bekanntwerden derselben Erpfriessliches wirken zu können, uns zur Freude, dem Lande zu Ehre und Vorteil, so müssen auch wir durch die Gründung einer Section des mächtigen Alpenvereines in unserer Stadt den ersten Schritt hiezu tun.

Wir schlagen Ihnen demnach die Gründung einer selbständigen Section des deutschen und österr. Alpenvereines für das Gebiet von Krain, dem Centralpunkte der julischen Alpen, mit dem Sitze in Laibach vor, und bitten Sie Ihre Zustimmungserklärung an eine der unten bezeichneten Adressen gelangen zu lassen.

Da der Wert der Sache, an deren Gründung wir gehen, bei jedem Alpenfreunde ohnehin für sich selbst spricht, so enthalten wir uns jeder weiteren Anempfehlung und schließen mit den Dichterworten:

Immer strebe zum Ganzen, und kannst du selber kein Ganzes.
Werden, als dienendes Glied schlies an ein Ganzes dich an.

Dr. Alois Valenta.

Dr. Alfons Mosché.

Ottomar Bamberg.

Mit Bezug auf vorstehende Mitteilung werden diejenigen Herren, welche sich an der zu gründenden Section „Laibach“ des deutschen und österr. Alpenvereines beteiligen wollen, eingeladen, sich Samstag den 7. März 1874 Abends 7 Uhr im Gartenzimmer der Restauration zur goldenen Schnalle zur constituirenden Generalversammlung der Section „Laibach“ des deutschen und österr. Alpenvereines einzufinden zu wollen.

Letak, ki vabi na ustanovni sestanek Kranjske sekcije 7. marca 1874. Sekcija je bila v tem obdobju še nepolitična, o čemer pričajo podpisi treh ustanoviteljev, od katerih je bil le eden ljubljanski Nemec. Vir *Historisches Alpenarchiv*

Kranjska sekcija je bila v času ustanovitve, tako kot njeni neorganizirani predhodniki Prijatelji gora "iz Štrajzelna", še nepolitično društvo, ki je spodbujalo sodelovanje obeh narodov, članstvo v društvu se je štelo za častno in v sekcijo je bilo vključenih precej Slovencev. Že ustanovni odbor sekcije, podpisan na vabilu, kaže na odprtost in ne poudarja nemške večvrednosti. Zato je vabilo poobjavil tudi *Slovenski narod* in vabil Slovence, naj se sekciji pridružijo.⁴

Ob tem je treba poudariti, da je v tistem času strpnost še veljala za planinstvo, medtem ko je nacionalizem že začel zapuščati politični parket in se vedno bolj seliti tudi na ulice in v zasebna življenja. Časopis *Slovenski narod* je v članku *Naše socialno življenje in politika*⁵ v tistem času opisal, kako zelo so se razmere v zadnjih letih spremenile. "Postalo je normalno, da te bodo ljudje ožigosali kot nezanesljivega narodnjaka že samo zaradi tega, če boš šel pojest golaž v restavraciji Kazine (kjer so se zbirali ljubljanski Nemci, op. a.). 'Narodni fanatizem' in narodnostna nestrpnost sta postala pravilo v smislu gesla: Svoji k svojim!"

Kranjski sekciji je glede tega nekako še uspelo plavati na površini. Poleg Otomarja Bamberga, ki je veljal za ljubljanskega Nemca, naklonjenega Slovincem, sta

⁴ *Slovenski narod*, 13. marec 1874.

⁵ *Slovenski narod*, 12. april 1874.

bila v ustanovnem odboru še dr. Alfonz Mosche in dr. Alojz Valenta. Mosche je bil zaveden slovenski narodnjak, podpredsednik Narodne tiskarne in predsednik društva za gradnjo Narodnega doma v Ljubljani, v sekciji je prva tri leta obstoja opravljala funkcijo blagajnika. Tretji, Valenta, je bil profesor porodničarstva v Ljubljani, po narodnosti iz Moravske, a dobro vključen v slovensko okolje. Toda "prva" Kranjska sekcija je podobno kot kamnita kočica na Prodih obstajala le tri leta, nato je bila zaradi neaktivnosti razpuščena.

Slovence je Kranjska sekcija leta 1874 torej še sprejemala v svoje vrste in jim morda s tem naredila medvedjo uslugo. Znano je, da je takrat po Kranjskem in v hrvaških gorah hodil prof. Johannes Frischauf in opozarjal na pomembnost ustanavljanja lastnih planinskih društev.

Istega leta, ko je nastala Kranjska sekcija, so Hrvati ustanovili Hrvaško planinsko društvo. V prvem članku revije *Hrvatski planinar*, ki je izšla leta 1898, si lahko v prvem odstavku (v prevodu) preberemo: "Leta 1874 je v našo domovino prišel slavni gorohodec dr. J. Frischauf, profesor matematike na vseučilišču v Gradcu. Iz Ogulina je šel čez Plaško na Plitvice, obšel Golo Plešivico, se navdušil nad Velebitom, se

povzpел na Visočico in Sv. Brdo ter zavel proti Dalmaciji. Prišel je k nam tistega leta, ko se je v Zagrebu ustanovilo planinsko društvo. Ravno živa in vzpodbudna beseda tega slavnega planinca je spodbudila nekatere naše domoljube k temu, da v najkrajšem času spravijo takšno društvo k življenju. Ustanovili so ga oktobra 1874."

Kdo lahko danes pojasni, zakaj je Frischauf takrat v Zagrebu naletel na ljudi, ki so ga poslušali – med Slovenci na Kranjskem pa ne?

Kranjska sekcija je bila novembra 1881 drugič obujena k življenju, v vmesnem času pa so nastale razmere, ki so prej vsaj na videz enotno populacijo popolnoma razklale.

Zato je bilo vse drugače. Pri drugem rojstvu je na čelo sekcije stopil izrazito pronemški Karel Deschmann (Dežman). Mosche, Valenta in zavedni Slovenci, ki so se želeli spet včlaniti, vanjo niso bili več sprejeti. Tako je nanoslo, da se je nadaljnjih dvanajst let med Slovenci komaj toliko razmišljalo o ustanavljanju planinskega društva, da je bilo le nekajkrat omenjeno v časopisih.

Neuspešni poskusi do ustanovitve SPD

V letih 1888 in 1889 se je v *Slovenskem narodu* nekajkrat omenjalo zanimanje za planinstvo, ki ima pri nas slabe pogoje, čeprav se je med ljudmi že lepo razširilo. V članku je dopisnik celo razvijal pobudo za ustanavljanje društva: "Nemci imajo že dolgo svoj Touristenclub, Čehi imajo svoj Klub čeških turistov,

Bamberg se je leta 1870 povzpел na Triglav v družbi prijatelja in ob spremstvu gorskega vodnika Jožeta Škantarja – Šesta in njegove hčere Rozalije. Škantar je takrat postavil ceno za nadelavo poti in gradnjo kamnite kočice.

Ilustracija Milan Plužarev

Gozdarska žičnica na Komarčo, ki jo je postavila Kranjska industrijska družba za izkoriščanje gozdov nad Bohinjskim jezerom. Risba se je nahajala na njihovem prodajnem katalogu. Vir Gornjesavski muzej Jesenice

Hrvatje pa svoje Planinsko društvo.⁶ Slovenci smo v tej zadevi popolnoma malomarni. Na Nemškem napravljajo povsod poti, klopi, kažipote in gostilne ..." V drugem članku se je dopisnik zgražal ob novici, da je Kranjska sekcija naredila nove poti na Kamniško in na Kokrsko sedlo ter da ima v načrtu gradnjo nove kočice, čeprav je v *Slovenskem narodu* nekdo že pred časom pisal, da bi morali Slovenci tam postaviti lastno kočico, pa so se rojaki iz njega takrat delali norca. Zdaj pa tu že gospodarijo Nemci in nič bolje ni drugje, saj se dežela preplavlja z nemškimi napisi, nihče pa nič ne ukrene.

⁶ Hrvatsko planinsko društvo je bilo ustanovljeno 15. oktobra 1874, Klub Českých turistů pa 11. junija 1888.

7. februarja 1891 je v treh časnikih⁷ vendarle izšla obetavna notica: "V krogih turistov se je že večkrat izrekla želja, naj bi se ustanovilo društvo, ki bi imelo namen po slovenskih deželah gojiti turistiko. V to svrhu bode jutri, 8. t. m. ob 11. uri dopoldne, v klubskem prostoru pri 'Slonu' zbor, h kateremu so vljudno povabljeni vsi prijatelji turistike. Zbor se bo posvetoval o ustanovitvi planinskega društva oziroma o društvenih pravilih in bo izvolil začasni odbor, če se sklene ustanovitev."

Uredništvo je notico opremilo s priporočilom: "Takega društva smo si že davno želeli, ker je treba, da se tudi v tem oziru postavimo na svoje noge. Zato z veseljem pozdravljamo jutrišnji zbor in pozivamo rodoljube, ki se prištevajo turistom, da se množično udeležijo zbora in se vključijo v društvo." Toda pozneje isti časopis o tem ni prinesel nobenega poročila. Izkazalo se je, da je šlo za poskus ustanavljanja planinskega društva podružnice Avstrijskega turističnega kluba v Ljubljani, ki bi sicer imela slovensko članstvo, kar pa očitno ni prepričalo, da se bodo s tem Slovenci v planinstvu "postavili na lastne noge" in ustavili napredujoče ponemčevalno prepleškavanje gora. Leta 1892 sta *Slovenec* in *Slovenski narod* objavila skupni poziv, naj se vendar že "ustanovi tako društvo, sicer nam bodo Nemci po vseh naših planinah napravili nemške napise in kažipote."⁸

V letu tik pred ustanovitvijo ne smemo spregledati še družbe Piparjev na čelu z Josipom Hauptmanom, Ivanom Korenčanom in Antonom Škofom, ki pa je imela bolj obliko zaprte planinske družbe brez posebnih ciljev. Nadaljevanje zgodbe je sledilo na znanem izletu omenjene trojice 23. julija 1892 na Stol. Njihova znana domoljubna debata na gori je bila predvsem čustvena zgodbica za zanamce, saj so se, kot vidimo, ustanovitelji SPD dejansko že dvajset let soočali s situacijo, ko so Nemci organizirano postavljali v gorah kočice, poti in nemške napisne table.

Verjemite, da ta zaključek članka ob 130-letnici organiziranega planinstva pri nas ni niti nespoštljiv niti kakorkoli slabo misleč o ustanoviteljih SPD, ki so se 27. februarja 1893 zbrali na ustanovnem občnem zboru v gostilni pri Maliču. Takrat so bile naše gore že preplavljene z nemškimi napisi in kočami, in ko so se vrli možje podali na to pot, so morali zbrati precej več poguma, kot bi ga potrebovali dvajset let prej. Prav zato jim je zgodovina namenila slavno mesto, kakršno so si morali pošteno izboriti. ●

Viri

Tone Strojín, *Gorsko društvo Triglavski prijatelji*. PD

Bohinj Srednja vas, Radovljica, 1978.

Spletni arhiv *Planinskega vestnika*.

www.dlib.si.

Mira Marko Debelak, *Kronka Triglava, 1947–1949*.

Evgen Lovšin, *V Triglavu in njegovi sosesčini*, Ljubljana, 1944.

Zbornik planinskega društva Srednja vas v Bohinju, 2022.

⁷ *Slovenec*, *Slovenski narod* in *Laibacher Zeitung* 7. februarja 1891.

⁸ *Slovenski narod* 6. oktobra 1892 in *Slovenec* 13. oktobra 1892.